

Salmanpress.Ir

انتشارات سلمان فارسی

اصول، مبانی و الگوهای مدیریت اسلامی

مصطفی بخرد

وزیر آموزش عالی

انتشارات سلمان فارسی

صفحه آرایی و طرح جلد: مسلم یاری خواه

شابک: ۹۷۸۶۰۰۶۵۰۰۱۲۶

نوبت چاپ: اول - شهریور ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: بهرا

چاپ: فاضل

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال

سرشناسه: بخرد، مصطفی، ۱۳۳۲ -

عنوان و نام پدیدآور: مبانی، اصول و الگوهای مدیریت اسلامی /

مصطفی بخرد

مشخصات نشر: قم: سلمان فارسی، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۲۸۴ ص.

شابک: ۹۷۸۶۰۰۶۵۰۰۱۲۶ : ۱۲۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: مدیریت (اسلام)

رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ م ۳ ب ۶۷/۲۳۲ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۶۵۸

شماره کتابشناسی ملی: ۳۲۱۰۷۳۸

نشانی: قم، خیابان صفاییه، کوچه ممتاز، فرعی اول سمت چپ، پ ۱۴

تلفن: ۰۹۱۲۷۴۷۱۱۷۲

صندوق پستی: ۵۸۸ - ۳۷۱۸۵

پست الکترونیک: info@salmanpress.ir

پیام کوتاه: ۳۰۰۰ ۸۰۰ ۲۰ ۳۰ ۳۰۰

مبانی، اصول و الگوهای
مدیریت اسلامی

www.ketab.ir

مصطفی بخرد

۱۳۹۲

فهرست

بخش اول: مبانی و علوم انسانی اسلامی در علم مدیریت

- تحلیل عنوان ۲۴
- مبانی علوم انسانی در اسلام ۲۶
- ۱- میناشناسی در اندیشه‌ی اسلامی ۲۶
- ۲- میناشناسی در علوم انسانی ۲۷
- ۳- نگرش مکتبی ۲۷

فصل اول: شناخت‌شناسی (معرفت‌شناسی)

- ۱- شناخت چیست؟ ۳۵
- ۲- تجربه چیست؟ ۳۶
- ۳- چگونگی شکل‌گیری شناخت در ذهن ۳۶
- ۴- چگونگی شکل‌گیری شناخت غیرمستقیم ۳۷
- ۵- وحی به‌عنوان منبع مطمئن شناخت ۳۸
- ابزار شناخت ۳۹
- ۱- حس ۳۹
- ۲- عقل ۴۰
- ۳- تزکیه نفس (دل تزکیه شده) ۴۲
- منابع شناخت ۴۳
- ۱- طبیعت ۴۴
- ۲- تعقل ۴۴

۴۵	۳- دل
۴۶	۴- تاریخ
۴۸	۵- وحی
۴۹	۶- فطرت
۵۰	مراحل و درجات شناخت
۵۳	خلاصه‌ی فصل
	فصل دوم: هستی‌شناسی
۵۷	مقدمه
۵۸	اصل اثبات واقعیت
۵۹	اصل امتناع تناقض
۶۰	تفاوت وجود و ماهیت
۶۰	اصالت وجود یا ماهیت
۶۲	پاسخ اول: شیخ الرییس
۶۲	پاسخ دوم: ملاصدرا
۶۴	وحدت وجود یا کثرت وجود
۶۴	نظریه اول: وحدت وجود
۶۵	نظریه دوم: کثرت وجود
۶۵	نظریه سوم: وحدت در عین کثرت و کثرت در عین وحدت
۶۸	وجوب، امکان و امتناع (ضرورت و امکان)
۷۰	بحث ضرورت و امکان
۷۰	قانون علت و معلول
۷۰	حوزه مفاهیم قانون علیت در رابطه با بحث ضرورت و امکان
۷۲	ضرورت در حوزه حدوث است یا بقا یا هر دو؟
۷۳	ضرورت بالذات و ضرورت بالغیر
۷۵	ضرورت و اختیار (جبر و اختیار)
۷۵	جای‌گاه ضرورت و اختیار در زندگی انسان
۷۶	جبر و اختیار
۷۶	قوانین الهی
۷۷	مراتب موجودات و حیات

۷۸	مراتب حیات در پدیده‌های مادی
۷۹	مراتب موجودات در هستی
۷۹	۱- مرکبات
۷۹	۲- مجردات
۸۰	شناخت مدیریت در پرتو هستی‌شناسی
۸۳	خلاصه‌ی فصل

فصل سوم: انسان‌شناسی

۸۷	ضرورت و اهمیت انسان‌شناسی در علوم انسانی و دانش مدیریت
۸۹	اومانیزم (انسان‌مداری)
۹۰	۱- پیدایش اومانیزم
۹۰	۲- زمینه پیدایش اومانیزم
۹۱	راه‌های برون رفت از سلطانی کاپسا
۹۱	۱- تکثرگرایی دینی
۹۱	۲- پذیرش قرائت‌های مختلف ادیان
۹۱	۳- تسامح و تساهل
۹۲	۴- شکاکیت در تعالیم دینی
۹۲	پایه‌های تفکر اومانیزستی
۹۳	علل ناکارآمدی تفکر اومانیزم
۹۳	۱- تناقض در اندیشه و عمل
۹۳	۲- ضعف در مبنای تفکر و اندیشه
۹۳	۳- نامشخص بودن جای‌گاه مسئولیت و تکلیف
۹۴	۴- از خود بیگانگی
۹۴	درک غلط از علل از خود بیگانگی و درمان غلط‌تر آن
۹۵	۱- هگل (۱۷۷۰ - ۱۸۳۱)
۹۵	۲- فویرباخ (۱۷۷۵ - ۱۸۳۳)
۹۶	۳- مارکس (۱۸۱۸ - ۱۸۸۳)
۹۶	عواقب و عوارض علت‌یابی غرب
۹۶	از خودبیگانگی در نگاه قرآن کریم
۹۷	۱- به هم خوردن تعادل روحی

- ۲- بی‌هدفی و بی‌معیاری ۹۷
- ۳- عدم اقتدار و ناتوانی بر تغییر وضعیت خویش ۹۷
- ۴- ناتوانی در بهره‌گیری از عقل و دل برای شناخت حقایق ۹۸
- ۵- اصالت دادن به ماده و اسارت در بند مادیات و غفلت از غیب و ماورای ماده ۹۸
- انسان در اندیشه اسلام ۹۸
- ابعاد وجودی انسان ۹۹
- ۱- بخش جسم ۹۹
- الف- بعد جمادی ۱۰۰
- ب- بعد نباتی ۱۰۰
- ج- بعد حیوانی ۱۰۰
- د- بخش فراحوانی ۱۰۰
- ۲- روان و ساختارهای روانی ۱۰۱
- الف- رفتار ۱۰۱
- ب- رشد ۱۰۱
- ج- شخصیت ۱۰۱
- د- انگیزش و عواطف ۱۰۲
- ه - جمع‌گرایی ۱۰۲
- ۳- بعد روحی ۱۰۲
- الف- فطرت ۱۰۳
- ب- هدف‌گرایی و امیدواری ۱۰۳
- ج- اراده و اختیار ۱۰۴
- د- توبه و تغییر ۱۰۴
- ه - ارزش‌گذاری رفتار ۱۰۴
- کمال انسانی ۱۰۵
- الگوهای قرآنی ۱۰۶
- انسان کامل ۱۰۶
- خلاصه‌ی فصل ۱۰۸

عوامل موثر در شکل‌گیری ارزش‌ها.....	۱۱۴
دسته‌بندی انواع مکاتب.....	۱۱۵
۱- مکاتب الهی.....	۱۱۵
۲- مکاتب بشری.....	۱۱۵
نقش انگیزش و عوامل انگیزشی در شکل‌گیری ارزش‌ها.....	۱۱۶
۱- عوامل انگیزشی متأثر از غرائز.....	۱۱۶
۲- عوامل انگیزشی متأثر از فطرت.....	۱۱۶
تقسیم‌بندی ارزش‌ها.....	۱۱۷
۱- ارزش‌های ذاتی و غیري.....	۱۱۷
۲- ارزش غایی و ابزارى.....	۱۱۸
۳- مینای آء بار ارزش.....	۱۱۸
الف- نسى گراها.....	۱۱۸
ب- مطلق گراها.....	۱۱۹
علت اصلی اختلاف در ارزش‌دارى.....	۱۱۹
۱- حسن و قبح عقلى.....	۱۲۰
۲- فطرت انسانى.....	۱۲۰
۳- وحى.....	۱۲۰
تحول در نظام ارزش‌ها.....	۱۲۰
ماهیت ارزش‌شناسى در فلسفه.....	۱۲۱
۱- نتیجه‌گراها (عمل‌گراها).....	۱۲۲
الف- خودگرا (اصالت فرد).....	۱۲۲
ب- جامعه‌گرا (اصالت جامعه).....	۱۲۲
۲- وظیفه‌گراها.....	۱۲۲
الف- قاعده‌نگر.....	۱۲۲
ب- اخلاق‌گراها.....	۱۲۳
۳- فضیلت‌محورها.....	۱۲۳
الف- نتیجه‌گراها.....	۱۲۳
ب- فرآیندگراها.....	۱۲۳
۴- قراردادگراها.....	۱۲۳

۱۲۴		نظام ارزش‌ها
۱۲۴		عوامل و ملاحظات ارزش‌گذاری
۱۲۵		۱- مشترکات اعتقادی
۱۲۶		۲- مشترکات انسانی
۱۲۶		۳- مشترکات فرهنگی
۱۲۶		۴- مشترکات اقلیمی
۱۲۶		مراعات اولویت در حوزه‌های مختلف حیات
۱۲۸		خلاصه‌ی فصل
فصل پنجم: مدیریت در گذرگاه زمان		

۱۳۳		مقدمه
۱۳۴		مدیریت چیست
۱۳۵		سازمان
۱۳۵		مدیران از نظر سطح جایی کار، نقش
۱۳۵		۱- مدیران عملیاتی (خطایی)
۱۳۶		۲- مدیران سطح میانی
۱۳۶		۳- مدیران سطوح عالی
۱۳۶		مهارت‌های لازم برای هر یک از سطوح سه گانه مدیریت
۱۳۶		۱- مهارت‌های لازم برای مدیران سطوح عملیاتی
۱۳۶		۲- مهارت‌های لازم برای مدیران سطوح میانی
۱۳۷		۳- مهارت‌های لازم برای مدیران سطوح عالی
۱۳۷		نقش در مدیریت
۱۳۷		۱- نقش ارتباطی
۱۳۸		۲- نقش اطلاعاتی
۱۳۸		۳- نقش تصمیم‌گیری
۱۳۸		سیر تحول در دانش مدیریت
۱۳۸		۱- مدیریت کلاسیک
۱۳۹		الف- یک وظیفه بزرگ روزانه
۱۳۹		ب- شرایط استاندارد
۱۳۹		ج- مزد زیاد برای موفقیت

۱۳۹	د- تخصص در سازمان های بزرگ کاری
۱۴۰	۲- مدیریت اداری
۱۴۰	الف- برنامه ریزی
۱۴۰	ب- سازماندهی
۱۴۰	ج- فرماندهی
۱۴۱	د- هماهنگی
۱۴۱	ه- کنترل
۱۴۱	۳- اصول مدیریت از نظر فایول (هنری)
۱۴۱	الف- تقسیم کار
۱۴۱	ب- اختیار
۱۴۱	ج- انضاط
۱۴۲	د- وحدت فرماندهی
۱۴۲	ه- وحدت جهت
۱۴۲	و- اولویت منافع عموم و منافع فردی
۱۴۲	ز- جبران خدمات کارکنان
۱۴۲	ح- تمرکز
۱۴۲	ط- سلسله مراتب
۱۴۲	ی- نظم
۱۴۲	ک- انصاف
۱۴۳	ل- ثبات شغلی و استخدامی
۱۴۳	م- ابتکار
۱۴۳	۴- روحیه کار گروهی
۱۴۳	۵- تعهد برای کار مادام العمر کارکنان
۱۴۳	اهم توانایی های مورد نیاز مدیران
۱۴۳	۱- توانایی فکری
۱۴۳	۲- توانایی جسمی
۱۴۴	۳- توانایی روحی و اخلاقی
۱۴۴	ساختار اختیار
۱۴۴	کیفیت معلومات عمومی

۱۴۴	۱- معلومات خاص
۱۴۴	۲- تجربه
۱۴۵	اصول مدیریت از نظر لوتر گیولیک
۱۴۵	۱- تنظیم برنامه
۱۴۵	۲- سازماندهی
۱۴۵	۳- کارگزینی
۱۴۵	۴- فرماندهی
۱۴۵	۵- هماهنگی
۱۴۵	۶- گزارش دهی
۱۴۵	۷- بودجه بندی
۱۴۶	نظریه بوروکراسیک
۱۴۷	سلسله مراتب اختیار
۱۴۸	نهضت روابط انسانی نظر دکتر کلاسیک
۱۵۰	نگرش رفتاری
۱۵۱	نگرش کمی
۱۵۱	نگرش سیستمی
۱۵۲	۱- سیستم چیست؟
۱۵۲	۲- محیط سیستم
۱۵۲	۳- مفهوم سیستم های فرعی
۱۵۲	۴- مفهوم سینرژی
۱۵۲	۵- سیستم باز و بسته
۱۵۲	۶- مرز سیستم
۱۵۳	۷- جریان سیستم
۱۵۳	۸- بازخورد
۱۵۳	نگرش اقتصادی
۱۵۴	جنبش جدید روابط انسانی
۱۵۵	تئوری کمال سازمانی
۱۵۶	الزامات مدیریت اسلامی
۱۵۷	خلاصه ی درس

بخش دوم: مدیریت مبتنی بر اندیشه اسلامی، اصول علوم انسانی اسلامی و الگوهای آن...

فصل ششم: وحدت‌گرایی (در پرتو عدم تقدم بر خدا و رسول)

- ۱- توحید در تشریع ۱۶۹
- ۲- توحید در اطاعت ۱۷۰
- سبک رهبرگزینی در اسلام ۱۷۲
- ماهیت قصص قرآنی در ارایه‌ی الگو ۱۷۳
- الگوی عملی (۱): دلیل هارون(ع) در بر خورد با سامری ۱۷۵
- الگوی عملی ۲: زندگی امام علی(ع): ۲۵ سال سکوت برای حفظ وحدت ۱۷۷
- الگوی عملی ۳: دوران حاکمیت نظام جمهوری اسلامی در ایران ۱۷۹
- وحدت در کلام امام خامنه‌ای ۱۸۱
- تحقق وحدت در پرتو مراعات عدم تقدم بر خدا و رسول ۱۸۲
- ۱- مراعات قاعده عدم تقدم بر خدا و رسول ۱۸۳
- الف- تجزیه و تحلیل عثمان ۱۸۳
- ب- فلسفه تبعیت (بیعت) ۱۸۴
- ج- واقعیت تربیت ۱۸۵
- ۲- ادله قرآنی تبعیت از پیامبر ۱۸۵
- الگوهای عملی وحدت، در پرتو قاعده‌ی عدم تقدم ۱۸۸
- الگوی اول: داستان حضرت نوح و نجات جامعه ۱۸۸
- الگوی دوم: داستان حضرت ابراهیم(ص) ۱۹۲
- نگاهی تحلیل‌گرانه ۱۹۶
- الگوی سوم: اطاعت محض موسی(ع) از خداوند ۱۹۷
- الگوی چهارم: واقعه نزول سوره عبس ۲۰۰
- الگوی پنجم: اطاعت مردم ایران از امام امت(در پیروزی انقلاب) ۲۰۲
- خلاصه‌ی فصل ۲۰۴

فصل هفتم: دنیا - آخرت‌گرایی

- دنيا - آخرت‌گرایی ۲۰۹
- ادله‌ی اثبات معاد ۲۰۹
- ۱- ادله عقلی ضرورت وجود معاد ۲۱۰
- دلیل اول: هدف‌داری آفرینش ۲۱۰

۲۱۰	دلیل دوم: معاد مقتضای عدل الهی
۲۱۰	دلیل سوم: معاد جلوه گاه تحقق وعده‌های خداوند متعال
۲۱۰	۲- ادله سندی وجود معاد
۲۱۱	موضوعات مرتبط با معاد
۲۱۲	۲- مسئله روح
۲۱۲	الف- روای صادقه
۲۱۳	ب- هیئت‌تیزم
۲۱۳	ج- عالم برزخ
۲۱۳	(۱) حیات برزخی
۲۱۳	(۲) حالات انسان در برزخ
۲۱۴	د- عالم قیامت
۲۱۵	حقیقت اندیشه‌ی دنیا - آخرت‌گرایی
۲۱۷	۱- دانش در اندیشه‌ی دنیا - آخرت‌گرایانه
۲۱۸	الگوی عملی: برخورد دنیا - آخرت‌گرایانه با علم
۲۱۹	۲- مال (ثروت) در اندیشه‌ی دنیا - آخرت‌گرایانه
۲۲۰	الگوی عملی ۱: برخورد دنیا - آخرت‌گرایانه با مال (ثروت)
۲۲۱	الگوی عملی ۲: برخورد دنیا - آخرت‌گرایانه با مال (ثروت)
۲۲۱	۳- کار و تلاش در اندیشه‌ی دنیا - آخرت‌گرایانه
۲۲۱	الگوی عملی: برخورد دنیا - آخرت‌گرایانه با کار
۲۲۲	نتیجه
۲۲۴	خلاصه‌ی فصل
	فصل هشتم: هدایت‌جویی
۲۲۹	هدایت‌جویی
۲۳۱	۱- تربیت
۲۳۱	الف- ضرورت تربیت
۲۳۲	ب- چشم‌انداز تربیت (هدف)
۲۳۲	ج- الگوی تربیتی (امام)
۲۳۳	۲- نظام اجتماعی
۲۳۳	الف- عوامل پیوند در نظام اجتماعی

۲۳۴	۳- امت
۲۳۵	۴- مکتب
۲۳۶	الف- مکاتب الهی
۲۳۶	ب- مکاتب بشری
۲۳۶	وحی، انزال کتب و ارسال رسل
۲۳۸	الگوی عملی ۱
۲۳۸	الگوی عملی ۲
۲۴۰	نتیجه
۲۴۱	خلاصه‌ی فصل
	فصل نهم: ولایت‌پذیری
۲۴۷	ولایت‌پذیری
۲۴۸	امامت، مبنای ولایت‌پذیری
۲۴۸	۱- شروط تصدی مناسب امت
۲۴۹	۲- روش شناخت و انتخاب امام
۲۵۰	امت واحده اسلامی
۲۵۰	۱- نقش امام
۲۵۰	الف- رهبر گزینی
۲۵۱	ب- ولایت فقیه
۲۵۲	ج- مشروعیت و مقبولیت
۲۵۲	۲- خواص امت
۲۵۳	بصیرت
۲۵۴	۳- امت
۲۵۵	الگوی عملی اول: انتخاب حضرت ابراهیم
۲۵۷	الگوی عملی دوم: انتصاب ائمه شیعه توسط پیامبر
۲۵۸	الگوی عملی سوم: رهبری امام خمینی(ره)
۲۶۰	خلاصه‌ی فصل
	فصل دهم: عدالت‌گرایی
۲۶۵	عدالت‌گرایی
۲۶۶	عدالت اجتماعی

۲۶۷	۱- عدالت نظری
۲۶۷	۲- عدالت درونی
۲۶۷	۳- عدالت رفتاری
۲۶۷	۴- عدالت اجتماعی
۲۷۰	درک مفهوم عدل در نگاه امام علی (ع)
۲۷۰	الگوی عملی اول: زندگی امام علی (ع)
۲۷۴	الگوی دوم: حضرت سلیمان (ع)
۲۷۵	عدالت در حوزه‌ی مدیریت
۲۷۷	خلاصه‌ی فصل
۲۷۹	نتیجه‌گیری
۲۸۳	منابع

باسمه تعالی

از دیرباز با شناخت و اعتقادی که به نجات بخشی مبانی اسلامی داشتم، همواره احساس می کردم علوم انسانی اسلامی - در مقام مکتبی پاسخ گو در برابر دیگر مکاتب بشری - بایستی جای گاهی ویژه داشته باشد. وقتی کتاب «اقتصادنا و فلسفاتنا»ی آیت الله صدر را در دوره ی دانشجویی - سال های ۴-۱۳۵۳ - دیدم، پی بردم آرزویی دور از دسترس نیست. انتشار کتاب شناخت در قرآن و شناخت آیت الله شهید مطهری در مقابل مقوله های فلسفی کمونیست ها و سازمان مجاهدین، پاسخی امیدبخش تر به آن نگاه بود. در همین راستا بعضی از کتاب های مرحوم دکتر شریعتی در حوزه ی جامعه شناسی اسلامی با نگرشی متفاوت از کتاب های جامعه شناسی آریان پور (علی رغم نقدهای برخی علما) موجب تقویت این تفکر گردید. در همین دوره کلاس های مرحوم آیت الله سیدمنیرالدین حسینی (الاشرفی) موجب تقویت این نگرش در ظهور گرایش نو در معتقدین به نگرش مکتبی به تعالیم اسلامی شد.

من در آن زمان معلم دینی دبیرستان بودم و نمی توانستم نقش چندانی ایفا کنم. با وقوع انقلاب و حوادث بعد از آن، اولویت ها تغییر کرد. تا این که جنگ پایان گرفت و برای پاسخ گویی به دغدغه های ذهنی ام، تحصیل در رشته ی مدیریت آموزشی را انتخاب کردم. وقتی رهبری انقلاب بر راه افتادن رویکرد اسلامی در حوزه ی تولید محتوای علوم انسانی تاکید کردند، مصمم شدم مطالبی که در دهه ی ۸۰ - با رویکرد تولید محتوای اسلامی - تدوین کرده بودم را با ویرایشی جدید، در قالب کتاب منتشر کنم شاید گامی کوچک، ولو ناقص در این راستا باشد. اما چرا این قدر دیر جامعه ی اسلامی به درک چنین ضرورتی رسید؟

اگر از علت نپرداختن به علوم انسانی اسلامی در جامعه ی ما، تا این دوره سوال شود، باید این حقیقت را که «نیاز است که به تولید جهت می دهد» به عنوان یک اصل متذکر شد. اسلام تا این زمان، بستر فعال و پاسخ گو به نیازهای همه جانبه ی انسان نبوده است، شاید در حوزه ی معرفت شناسی و نگرش سازی یا در حوزه پاسخ گویی به مسئولیت و

تکلیف فردی در دوره‌ای توانسته باشد به بخشی از خواست‌گاه‌ها به حسب نیازهای مورد طرح پاسخ مناسب عرضه کند، ولی در حوزه‌ی تأمین نظام اجتماعی به‌خصوص در زمینه‌ی حقوق اقتضایی جامعه یا فرهنگی و اخلاق‌سازی و سایر ابعاد اجتماعی، کاری متناسب با جامعیت اندیشه‌ی اسلامی عرضه نشده است زیرا غرب با معرفت‌شناسی خود به آن نیازها به‌وسیله دانشگاه‌های خودساخته پاسخ می‌داده است و ما به‌عنوان مصرف‌کننده از آن بهره‌مند می‌شدیم، لذا علوم انسانی اسلامی جای خود را در این بخش از زندگی ما نتوانسته باز کند.

غرب همان‌طور که کالاهای تولیدی خود را به بازارمان تحمیل کرد و ما را مصرف‌کننده‌ی آن ساخت، در حوزه‌ی قانون و فرهنگ هم تولیدات خود را به ما تحمیل کرد و ما را مصرف‌کننده‌ی آن بار آورد. همواره وجود کالای جای‌گزین مانع ایجاد انگیزه‌ی تولید بوده است. اکنون که انقلاب اسلامی در کشور ما به‌عنوان سبکی متفاوت از نظام‌های متداول حاکم بر جهان در ساختار سیاسی کشور ایجاد شده و کارکردی مطلوب را از خود به‌جا گذارده است، گستره‌ی دامن انتظار از اسلام زیاد شده و ذهن انسان‌ها آماده مطالبه‌ی جدی نیازهای خود در حوزه‌های «معرفت و نگرش‌سازی»، «ساختاردهی به سازمان»، «تدوین قانون و تنظیم حقوق» و «ارائه‌ی فرهنگ و نظام اخلاقی» گردیده‌است.

در این جا نکته قابل تامل این است که بحث از حوزه مبناشناسی و اصول مدیریت که فعالیت حوزه «معرفت و نگرش‌سازی» است در حد سه واحد درسی و هم‌چنین به‌عنوان پیش‌نیاز توسط ستاد انقلاب فرهنگی طرح گردیده‌است. لذا امکان پردازش جامع و همه‌جانبه مبانی وجود ندارد. بحث تفصیلی این حوزه بر می‌گردد به دیگر عناوین درسی و یا مقطع تحصیلی بالاتر که به تفصیل به آن بپردازد.

از آنجا که مبانی اندیشه به‌عنوان یکی از زیربنایی‌ترین بنیان زندگی اجتماعی نیازها و اقتضائاتی دارد که به حسب آن علوم مختلف شکل می‌گیرد. جامعه‌شناسی، اقتصاد، حقوق، مدیریت، تاریخ، و... هر یک بر مبنای بنیاد اندیشه‌ای معین و برای پاسخ به یک گروه از نیازها و ضرورت‌های اجتماعی بوجود می‌آید. جامعه‌شناسی به‌منظور شناخت ابعاد روابط و قواعد حاکم بر زیست اجتماعی جامعه انسانی، اقتصاد به

شناخت نیازهای مادی و روابط بولی و مالی مورد نیاز جامعه، حقوق به تعیین حدود اختیارات و تکالیف و وظایف افراد جامعه، تاریخ، وقایع و اتفاقات جاری بر زندگی گذشتگان و به‌همین ترتیب هر رشته علمی از علوم انسانی، برحسب ضرورت برای پاسخ‌گویی به بخشی از نیازهای اجتماع بوجود آمده است.

در این ره‌گذر، بنیان‌اندیشه در تعیین جهت و اعتبار مبانی، نقش اصلی ایفا می‌نماید و آن را نباید نادیده گرفت در حقیقت این مبانی است که این علوم مختلف مورد نیاز زندگی انسان‌ها را با هم هم‌آهنگ می‌نماید. حتی بالاتر از این می‌تواند مبنای هم‌سویی برای کشف و شناخت این ضوابط باشد.

در تبیین مبنا در نظام اجتماعی انسان‌ها، فلسفه یا در نگاهی اعتقادی، علم کلام، این رسالت را به‌عهده دارد و اصول مرتبط با موضوع را شناسایی می‌نماید. اصول دین چیزی جز اصول مشترک مستنبط از مبنا و معرفی شده توسط منبع وحی نیست.

درک ضرورت عقل در بیناشناسی، امری است که علوم انسانی را مبتنی بر اصولی خاص پایه‌ریزی می‌نماید. هر سویی که در نگاه هر انسان مکتبی معنی خاص خود دارد، لیکن آن کسانی که نسبت به اسلام به‌عنوان یک مکتب جامع نگاه نمی‌کنند، سخت است که در این حوزه به درک درستی از این هائی برسند. آن‌چه در نگاه اولیه موجب درک درست این حقیقت است، پیوند معرفت‌شناسی با فلسفه و علوم انسانی است. چنان‌چه مبنای شناخت‌شناسی در فلسفه درست درک شود و در تشخیص اصول اقدام مناسب صورت گیرد، می‌توان به حقیقت این «اصول علمی» دست یافت. این حقیقت از دیر باز مورد تأکید رهبر معظم انقلاب اسلامی قرار داشته و در هر فرصت دانشگاهیان و علمای حوزه را به تولید علوم انسانی اسلامی مکلف می‌فرمایند.

امید است بزرگان حوزه و دانشگاه با اصلاحات پیشنهادی خود، زمینه‌ی اصلاح و بازنگری مجدد را در ویرایش‌های بعدی فراهم سازند و بنده را رهین منت خود گردانند، اگر چه پیشاپیش سپاس‌گزار زحمات‌شان هستم.

مصطفی بخرد

تیرماه ۱۳۹۲